

דפי קשר

בית טרזין קרן להנצחת זכר חללי גטו טרזין

העבודה בקטו טרזין שטאט

מה בגיליון

8-9	מדליקי המשואות	2	בבית
10	המרכז החינוכי	3	שלכם
14-11	פעילות ייצור בגטו טרזיינשטאט / רודולף פרייברגר	4-6	חדשות בית טרזין
15	סיפורו של דובי / ד"ר תרזה מייזלס	7	ימים מחוץ לזמן בגבנה

מערכת

עריכה וצילום: צוות בית טרזין
עיצוב: סטודיו אורני דרורי, חיפה

בשער - מתוך ספר הזכרונות של ארתור שטיינדלר - ארכיון בית טרזין

אירועים קרובים בבית טרזין:

ZOOM	הרצאה מקוונת בעברית "נשים משנות עולם" מאת שחר שקלש	2.4.2023 יום ראשון 19:00
בית וינה, גבעת חיים איחוד	טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה	18.4.2023 יום שלישי 09:45
בית טרזין	כנס שנתי	19.5.2023 יום שישי 10:00
ZOOM	מגוון הרצאות מקוונות	30.5.2023 ימי א' לסירוגין 20:00
	סמינר ברלין, פראג וטרזין	16.7.2023-23.7.2023

להרשמה: 04-6369515 info@bterezin.org.il

נשמח לראותכם בין אורחינו

דמי חבר שנתיים בעמותה
120 ש"ח ליחיד, 180 ש"ח לזוג

לתשלום ולתרומות: ■ כרטיס אשראי (טלפון 058-6369515, 04-6369515)

■ ביט +972-54-4398928

■ PayPal

■ העברה בנקאית (בנק לאומי 10 סניף חדרה 953 ח"ן 74803/11)

■ המחאה לפקודת בית טרזין (גבעת חיים איחוד, עמק חפר 3893500)

שלום לכל חברי הבית

הנושא שנבחר השנה לטקס יום הזכרון לשואה ולגבורה הוא נושא העבודה בגטו.

מטה העבודה (Arbeitszentrale) היה אחד המוסדות החשובים במינהל היהודי העצמי בגטו ונכתבו

עליו מאמרים רבים. בארכיון שלנו שמור אלבום מיוחד שהוכן כמתנה ליעקב אדלשטיין, זקן היהודים, במלאת שנה להקמת גטו טרזיינשטאט, ומתאר את פעילות מטה העבודה באיוורים מאת הצייר לאו האס (האלבום יצא לאור בהוצאת בית טרזין). תיאור מפורט למדי של מקומות העבודה בגטו ניתן למצוא במאמר מקוצר שאנו מביאים בגיליון זה, משנת 1973, של רודולף פרייברג, מנהל מחלקת הייצור בגטו. חשיבות המאמר בכך שנכתב על ידי אדם שחווה את התקופה והיה חלק ממנה.

חג חירות שמח!

תמי קינברג,
מנכ"לית בית טרזין

גיליון זה יוצא לאור בתקופה קשה מאד למדינת ישראל - קרע חברתי חמור ותחושה של רעידת אדמה. שורדי שואה רבים חולקים איתנו את תחושותיהם הקשות של ייאוש, כעס, פחד ואכזבה. אחת מהן היא אווה ארבן חברתנו שהצטלמה לסרטון קצר אותו העלינו לפייסבוק. אנחנו מצטרפים לקריאה של מוסדות רבים במדינה לפוליטיקאים - עיצרו את ההידרדרות, הפנו את מירב מאמצים להדברות בין הצדדים. בלי הסכמה רחבה לא ניתן יהיה להמשיך ברקמת החיים הכל כך עדינה בארץ הזו. רבים ממייסדי המדינה הם אנשים שאיבדו הכל והתחילו מחדש, בנו בית ומשפחה מאפס, הקימו מפעלים ויישובים, תרמו לכלכלה ולחברה, חלקם חוו אבדן נוסף ושכלו את ילדיהם במלחמות ישראל. אלו לא רק שורדי שואה אלא גם עולים ממדינות ערב שהשאירו הכל מאחוריהם כדי להגיע לארץ. המשותף לכולם, כולל עדות ועמים אחרים החיים בארצנו, הוא הרצון ליצור מקום בטוח וטוב להם ולילדיהם. מחובתנו לעשות כל מאמץ לשמור על המדינה הזו.

לאחרונה נפרדנו בכאב וצער מרותי מייסנר. עד ימיה האחרונים המשיכה רותי להגיע לתת עדות לקבוצות שונות בבית טרזין. רותי הייתה גם אם שכולה לבני ז"ל, שנהרג בעת שירותו הצבאי במהלך האינתיפאדה הראשונה. למרות הארועים הקשים שעברה בחייה, רותי הייתה סמל לאופטימיות, הכרת הטוב והשראה לכל הסובבים אותה ביחסה לחיים. יהי זכרה ברוך.

וילי גרואג, פרחי בר, 1942-1945

פתיחת התערוכה "ימים מחוץ לזמן - אמן פוגש עדות" בעמק המעיינות

מהלך החודשים ספטמבר-דצמבר הצגנו את התערוכה "ימים מחוץ לזמן- אמן פוגש עדות" באולם הקימרון שבעמק המעיינות (סמוך לבית שאן), באדיבותה של מועצה אזורית עמק המעיינות. תלמה סגל, אחת מהשורדות המשתתפות בפרויקט, היא חברת קיבוץ ניר דוד. בעדותה סיפרה תלמה על ההגעה לגטו כילדה, עם מזוודה קטנטונת ובה צעצועים של דמויות שלגיה ושבעת הגמדים. השומר בכניסה היכה בקת הרובה על המזוודה

והדמויות השבירות נפלו על הרצפה והתנפצו. הציירת איזבלה וולובניק התייחסה לחוויה הזו ביצירת האמנות שהכינה לתערוכה (בתמונה למטה). תלמה השתתפה באירועי הפתיחה ובערב שית. הקהל המקומי, שחלקו מכיר אותה כבר שנים, התרגש לשמוע את סיפורה. הצגת התערוכה באולם הקימרון אפשרה לקהל רב שמתגורר בצפון להיחשף אליה. ■

התערוכה באולם קימרון

תלמה סגל ותמי קינברג לצד הציור של וולובניק

אזכרה שנתית ויום עיון לציון 84 שנה לפוגרום "ליל הבדולח"

הנאצים, פוגרום "ליל הבדולח" והשואה. פרופ' דינה פורת הדגישה בהרצאתה המרתקת את העובדה שליישוב היהודי לא הייתה יכולת אמיתית לסייע ליהדות אירופה הנרדפת ולמרות זאת נעשו פעילויות שונות של הצלה. בתום ההרצאה התקיים דיון מאד מעניין שבו לקחו חלק גם פרופ' משה צימרמן ומוקי צור. שיתוף הפעולה בין בית טרזין לבין ארגון יוצאי מרכז אירופה הוא חיבור טבעי ורב שנים. ■

השנה התקיים אירוע האזכרה השנתית ויום העיון לציון פוגרום "ליל הבדולח" של ארגון יוצאי מרכז אירופה בבית טרזין, בהשתתפות שגריר אוסטריה בישראל מר ניקולאוס לוטרנטי, מ"מ שגריר גרמניה ד"ר יורג ולנדי ואורחים נכבדים אחרים. רות מלין שהייתה ילדה צעירה באירועי "ליל הבדולח" סיפרה על חוויותיה הקשות מאז. הנושא המרכזי של יום העיון היה עמדת היישוב היהודי ביחס לעליות

ימינו לשמאל בשורה הראשונה: צבי כהן, שורד הגטו, גרדה שטיינפלד, שורדת הגטו, יורג ולנדי, סגן שגריר גרמניה בישראל, יוליה בראוור, נספחת התרבות של שגרירות גרמניה בישראל, יהושע שפיר, חבר נשיאות וי"ר ועד סניף תל אביב של ארגון יוצאי מרכז אירופה, רות מלין שורדת פוגרום "ליל הבדולח", ניקולאוס לוטרנטי, שגריר אוסטריה בישראל.

כנס דורות ממשיכים

משפחת צירבנקה

אחים בגיינסקי ונכדתו

בחודש דצמבר התקיים בבית טרזין כנס דורות ממשיכים לבני דור שני, שלישי ורביעי. זוהי מסורת שאנו מקיימים מזה ארבע שנים שבאה מתוך רצון לערב ולחבר את בני דורות ההמשך לבית. גלעד סליקטר, מאייר ויוצר קומיקס סיפר על ספרו החדש "אבל אני חי" ועל עיבוד זיכרון השואה דרך קומיקס ביצירתו וביצירות אמנים אחרים.

הקומיקס "אבל אני חי", מספר את סיפורם של שני אחים מהולנד, רולף וניקו קאמפ, שהוסתרו במהלך מלחמת העולם השנייה. גלעד ערך עימם ראיונות ושיחות רבות ושמע את סיפורם. בהרצאתו עסק באתגר שבהצגת סיפור אחד משתי נקודות מבט שונות, והבחירה כיצד להציג את הסיפור ויזואלית וטקסטואלית.

הרצאתו מתכתבת עם נושא שמעסיק אותנו מאד - כיצד לשמר את זכרון השואה ולהעבירו לדורות הבאים. כחלק מהתוכנית נחנך קיר האירוסים החדש "אירועים מקורותיו של גטו טרזין" מאת רז זוננפלד.

להקת דה ז'ה וו ליוותה את האירוע בהופעה נהדרת. ■

מחזור ראשון של סדנת "זיכרון לעתיד"

מידע וגיבוש כתיבת הסיפור. כחלק מהסדנא שהתקיימה בבית טרזין הרצתה ליאורה כהן לבני, בתם של חווה ז"ל ומקסי לבני יבדל"א, על חקר גינאלוגי ותיארה את המחקר המרתק על משפחת אמה דורות רבים לאחור. נורית גבעוני שעיבדה את סיפורו של אביה, חנן בכריך ז"ל, ומרצה עליו לבתי ספר וקבוצות שונות, הביאה את הרצאתה כדוגמא להעברת סיפור השואה. בסדנה השתתפו 25 איש. ■

מהלך החודשים ינואר ופברואר החל מחזור ראשון של הסדנא "זיכרון לעתיד", בשיתוף פעולה עם מועצה אזורית עמק חפר וארגון זיכרון בסלון, ובהנחייתה של עינת קריגר.

מטרת הסדנא היא לתת כלים למשתתפים, בני דור שני ושלישי, לספר את סיפור משפחתם דרך חקירה היסטורית פרטנית, איסוף

אירועים נוספים

מופע "ברונדיבר" של תלמידי תיכון וולפורט במערב גרמניה באולם המופעים המחודש של כפר ויתקין

"השוואה והישראלים" הרצאתו של שחר שקלש לציון יום הזכרון הבינלאומי לשואה

השקת ספרו של דוד סיבור "העולם בו אנו חיים"

מפגש של שורדי שואה מארגון "עמך" עם תלמידי בית הספר שפרירים לכבוד פסח

הקרנה מחודשת של סרטו של גיורא גרזון "הבובה האולימפית", סיפורה של אינגה אאורבכר

למידע על אירועים עתידיים של בית טרזין כנסו לאתר שלנו www.bterezin.org.il או חפשו אותנו ברשתות החברתיות.

ימים מחוץ לזמן בז'נבה / תמי קינברג

דניאל שק בפתיחת התערוכה בז'נבה קבוצת תלמידים מבית ספר יהודי בביקור בתערוכה

אנשי משרד החוץ הישראלי עשו עבודה מצוינת, היו כתבות בעיתונות המקומית והארצית, ראיונות רדיו והרבה מאד פרסום. ראש משלחת ישראל למוסדות האו"ם בז'נבה, מירב אילון שחר, הזמינה אותנו לארוחת צהרים רשמית במעונה וסיפרה לנו על עבודת משלחת ישראל לאו"ם שיש בה אתגרים רבים.

התערוכה הייתה מוצגת במשך חודש ימים בגלריה ופקדו אותה מבקרים רבים, בהם גם קבוצות נוער, שלאחר צפיה בסרטוני העדות וביצירות בתערוכה, ניהלו שיח על חוויותיהם ורגשותיהם בעקבות הביקור ויחסם לזכרון השואה.

הבאת התערוכה לז'נבה הייתה שיא במסע המרגש שאנחנו עוברים איתה. היעד הבא בו תוצג התערוכה הוא ז'נבה, גרמניה. בכל מקום בו היא מוצגת היא מעוררת מחשבה, חושפת אנשים לנושא השואה ומתווכת את הסיפור לדורות הצעירים שמגיבים בעניין רב. ■

קור מקפיא קידם את פנינו עם הנחיתה בז'נבה, אבל ההתרגשות חיממה את הלב. הגענו - יוסי וסיד, אדריכל, אמן ואוצר התערוכה, גל ומאיה רווח היוצרים ואני, למלון נחמד קרוב מאד לגלריה בה הוצגה תערוכת "ימים מחוץ לזמן, אמן פוגש עדות". גלריה 10 היא גלריית אמנות שממוקמת במרכז העיר. בעלת הגלריה ויקטוריה דזודזייב, היא יהודיה ממוצא אוקראיני שחיה כבר 20 שנה בז'נבה. בדיוק באותם ימים של הקמת התערוכה היא חילצה את הוריה המבוגרים מאוקראינה והביאה אותם לשוויץ. התערוכה הוזמנה על ידי משרד החוץ ומשלחת ישראל לאו"ם בז'נבה לקראת ציון יום הזיכרון הבינלאומי לשואה באו"ם. הייתה התלבטות האם להציג אותה בבניין האו"ם או בעיר, כך שיתאפשר לכמה שיותר קהל לבקר בה, ולשמחתנו ויקטוריה הסכימה להציג את התערוכה בגלריה שלה.

הפתיחה הייתה מרגשת, הגלריה הייתה מלאה עד אפס מקום. הגיעו שגרירים ממדינות רבות, אנשי הקהילה היהודית ותושבי ז'נבה. עמית קבסה, אחד האמנים המשתתפים בתערוכה הפתיע אותנו והגיע גם הוא. קבסה פתח את הערב וסיפר על המפגש שלו עם פטר לנג ז'ל, שבעקבותיו יצר את הפסל "המבט". עוד נשאו דברים בפתיחה - מנכ"לית האו"ם טטיאנה וולוואיה, משקיפת האיחוד האירופאי לאו"ם לוטה קנודסן, ראש משלחת ישראל לאום מירב אילון שחר ודניאל שק יו"ר הוועד המנהל של בית טרזין.

ארוחת צהריים במעון ראש המשלחת הישראלית לאו"ם. מימין: מירב שחר אילון, נתן שיפורטיש, מאיה וגל רווח, תמי קינברג, יוסי וסיד, עדי מימון.

מדליקי המשואות

רות אליעז ז"ל

רות אליעז נולדה בשנת 1922 באוסטרבה צ'כוסלובקיה, לפרידריך ומלווינה הופרט (Huppert), אחות קטנה לאדית. שתי האחיות קיבלו חינוך ציוני והיו חברות בתנועת הנוער "המכבי הצעיר". לאחר הפלישה לצ'כוסלובקיה, במרץ 1939, קיבלו רות ואחותה אישור לעזוב לבריטניה, אך סירבו לעזוב את אביהן, שהיה חולה בשחפת. באוקטובר 1939 נשלחה המשפחה לכפר קטן ליד ברנו, שם התגוררו ועבדו תוך הסתרת זהותם היהודית. בתחילת אפריל 1942 נחשפה זהותם והם גורשו לגטו טרזיינשטאט. כשבועיים לאחר הגעתם, זומנו יחד עם אביהן לטרנספורט מזרחה. רות, שהיתה חולה ולא כשירה לצאת מזרחה, התחתנה בגטו, נשארה וכך נותרה בחיים, בעוד אביה ואחותה נרצחו באזור לובלין. בגטו עבדה רות כאחות בבית החולים לחולים כרוניים, ובהמשך עברה לעבוד במטבח. רות גם לקחה חלק במקהלה שאירגן המנצח רפאל שכטר. בדצמבר 1943 נשלחה רות מזרחה למחנה המשפחות באושוויץ-בירקנאו, ומשם למחנות נוספים, כשהאחרון שבהם היה טאוכה, מחנה בת של בוכנוואלד. בטאוכה פגשה את קורט אליאס, שם שוחררו השניים ב-18 באפריל 1945, יום הולדתו של קורט. לאחר מספר שבועות בהם התנדבו להישאר במחנה ולטפל בחולים, עברו השניים לפראג, שם עבדה רות כמזכירה, בעוד קורט השלים לימודי רוקחות. השניים נישאו ב-18 באפריל 1948 וכשנה לאחר מכן עלו לישראל. את ביתם הקימו ביישוב בית יצחק בעמק חפר. לשניים שני בנים: רפי וגבי, תשעה נכדים וחמישה עשר נינים. בשנת 1998 יצא לאור ספרה "רוח חיים", בעקבותיו החלה רות להרצות בארץ ובגרמניה. רות נפטרה בשנת 2008. ■

מיכה גלאס

מיכה גלס נולד בשנת 1932 בברנו שבצ'כוסלובקיה, להוריו אגון ופרנציסקה. שנתיים לאחר מכן נולד אחיו דן. בשנת 1939, בהיותו בכיתה ב' סולק מבית הספר בשל יהדותו, ומשפחתו נאלצה לעזוב את ברנו ולעבור לכפר בוסו-נוהי (Bosonohy). כשהיה מיכה בן 9 נעצרו הוריו בשל פעילות מחתרית. מיכה לקח את אחיו הקטן וביחד הגיעו לבית הכומר, שהיה שותפו של אביו בפעילות המחתרת. שם הוסתרו בכנסייה. בחלוף הסכנה המיידית, יצר הכומר קשר עם הדודים של שני הילדים, אשר לקחו אותם אליהם. לאחר כחצי שנה שוחררה האם ואספה את הילדים אל חיקה. הם התגוררו בדירה עם מספר משפחות יהודיות נוספות, עד ה-29 במרץ 1942, אז נשלחו מיכה, אחיו ואמו לגטו טרזיינשטאט. בגטו, נשלח מיכה למעון הילדים Q 609. המשפחה נותרה בטרזיינשטאט עד לשחרור הגטו על ידי הצבא האדום. עם תום המלחמה, חזרו בני המשפחה לברנו ובשנת 1949 עלו לישראל. מיכה עבד ברשות השידור כטכנאי קול במשך 40 שנה עד שיצא לפנסיה וכיום מתגורר עם רעייתו דניאלה בירושלים. למיכה ודניאלה שלושה ילדים ותשעה נכדים ונכדות. מיכה ואחיו דן תרמו לארכיון בית טרזין משחק מונופול שבו שיחקו הילדים במעונות בגטו. ■

אברהם (אבי) בסיסט

לאחר שירותו הצבאי בחיל הים המשיך לעבודה בצי הסוחר בו הפליג במשך ארבע שנים כקצין. בשנת 1970 סיים את לימודיו בטכניון ועבד בחברת הספנות צים כמהנדס מכונות. אבי עסק בבניית אוניות ובפיקוח על הבנייה וכן בבניה של מכולות ונגררים. הוא נשוי, אב לשלוש בנות וסב לשבעה נכדים. כגימלאי, אבי נהנה ממשפחתו ועוסק בתחביבים הרבים שרכש בחייו. ■

אברהם נולד בשנת 1942 להוריו יעקב וסטפנקה. כשהיה בן 3 חודשים, בחודש מאי 1942, גורש עם הוריו לגטו טרזיינשטאט. בזכות הוריו הצליח לשרוד בגטו ושוחרר בחודש מאי 1945, כשהיה כבן 3. לאחר המלחמה עלה לארץ וגר בנתניה. אבי היה פעיל באגודה הימית זבולון ומשם המשיך ללימודים בבית הספר לקציני ים בעכו.

מדליקי המשואות

יואל (פטר) מילר

יואל (פטר) מילר, נולד בשנת 1937 בפראג, צ'כוסלובקיה, בן בכור לרוזה והנוש. בחודש דצמבר 1941 נשלח עם אמו לגטו טרזיינשטאט, כעשרה ימים לאחר שאביו נשלח לגטו.

בגטו גר עם אמו במגורי הנשים. אמו של יואל עבדה כתופרת וניצלה את העובדה שהיא יוצאת לעבודה מחוץ לחומות הגטו.

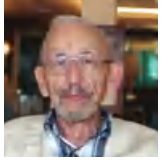
בראשית שנת 1944, כשהייתה בחודשי הריון ראשונים, נתפסה אמו של יואל ונשלחה למעצר ב"מבצר הקטן" שהיה סמוך לגטו. נשים אחרות שגרו עם יואל ואמו במגורי הנשים שמרו וטיפלו בו בחודשים הארוכים שאמו היתה במעצר. בארכיון בית טרזין שמורה גופיית תינוק שתפרו עבורו הנשים. בחודש ספטמבר 1944, נולד האח הצעיר גרשון. בדרך נס הוחזרו התינוק ואמו אל הגטו. ארבעה ימים לאחר שאמו של יואל ילדה, נשלח אב המשפחה לאושוויץ-בירקנאו, שם נרצח.

האם ושני הבנים, שוחררו במאי 1945, וחזרו לדירתם בפראג. בראשית שנת 1949 עלו לארץ.

יואל שירת בצבא, ולאחר מכן למד בלונדון הנדסה אווירונאוטית. בהמשך עבד בתעשייה האווירית כמהנדס מטוסים. יואל נשוי למריאן, לשניים ארבעה ילדים ואחד עשר נכדים. ■

פרופסור שלמה ברזניץ

פרופסור שלמה ברזניץ נולד בשנת 1936 בברטיסלבה, צ'כוסלובקיה, ליוסף וינקה, אח ליהודית. בשנת 1942, נשלחו שלמה, אחותו ואמו, למחנה המעבר בעיר ז'לינה. בשל תפקידו הנחוץ של האב, כמהנדס ראשי בחברת החשמל, שוחררו בני המשפחה לאחר כחודש, והמשיכו להתגורר בעיר.

לאור התפתחויות המלחמה ומתוך רצון להיערך לעתיד, החליטו ההורים בשנת 1943 לנצר את ילדיהם. בחודש ספטמבר 1944 הועברו שלמה ואחותו לבית יתומים במנזר ונפרדו מהוריהם, שנשלחו למחנה לאושוויץ. האב נרצח, והאם ששרדה חזרה לאחר תום המלחמה ואספה אל חיקה את הילדים מבית היתומים.

בשנת 1949, עלה שלמה לארץ, והגיע לקיבוץ דגניה ב'. בהמשך, עבר לירושלים, שם סיים תיכון. שלמה שירת בגבעתי ובמודיעין חיל האוויר. באוניברסיטה למד פסיכולוגיה.

מחקריו עוסקים בהתנהגות בני אדם במצבי לחץ, והוא ממקימי המכון לחקר הלחץ הפסיכולוגי באוניברסיטת חיפה ומייסד חברת התוכנה קוגניפיט, המפתחת תוכנות לאימון המוח ושיפור יכולות קוגניטיביות. בין השנים 2006-2007 שימש כחבר כנסת מטעם מפלגת "קדימה".

את סיפורו האוטוביוגרפי תיאר פרופ' ברזניץ בספרו "שדות זכרון". שלמה ברזניץ מתגורר כיום בחיפה, היה נשוי לפרופ' צביה ברזניץ ז"ל. כיום נשוי לרחל, ולו שלושה ילדים ושבעה נכדים. ■

חנה ירה גרינולד

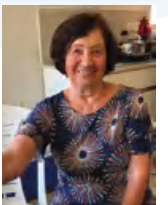
בקיץ 1944 פג תוקפו של האישור, והמשפחה נאלצה לברוח ולחפש מסתור. האב נתפס על ידי משתפי פעולה מקומיים, נשלח לאושוויץ, משם בצעדות המוות למאוטהאוזן, שם נספה.

האם יצרה קשר עם מכר, שהחביא אותן בערימת קש גדולה בשדה, שם עברו את החורף עד הגעת הצבא האדום באפריל 1945.

בשנת 1949, לאחר שהות של כחצי שנה בצרפת, הגיעה חנה במסגרת עליית הנוער לקיבוץ גן שמואל, שם התחנכה במוסד החינוכי.

חנה, המתגוררת בחיפה, נישאה למקס גרינולד, ולהם שלושה ילדים, עשרה נכדים ושני נינים. ■

חנה נולדה ביולי 1938 בכפר ליד העיירה הלוהובץ (Hlohovec), בצ'כוסלובקיה, למרגיט ואלכסנדר רייטמן. בת למשפחה יהודית שומרת מסורת אך גם מעורבת באוכלוסייה המקומית.

בזכות העובדה שאביה ניהל חווה חקלאית, וקיבל אישור "נחוץ למשק המדינה", ניצלה המשפחה בשנת 1942 משילוח למחנות ההשמדה. רובה של המשפחה המורחבת נשלחה לאושוויץ ולא שבה.

ביקורים וימי עיון

חניכי תנועת "המכבי הצעיר" במפגש עם רות מייסנר ז"ל (במרכז)

קבוצת מורים מברלין, גרמניה

תלמידים ב"מסע ישראל" מאזינים לעדותו של צבי כהן

קבוצת מורים מצ'כיה במפגש עם רות מייסנר ז"ל

כל שנה, מיד עם תום חגי תשרי, מגיעות לבית טרזין קבוצות מבקרים מגוונות. גם השנה, כמעט מידי יום הגיעו תלמידי בתי ספר לימי עיון והדרכות. תלמידי תיכון רבים ביקרו במוזיאון במסגרת מסע בארץ שעסק בנושא זיכרון השואה בחברה הישראלית. בנוסף לתלמידים, התארחו במוזיאון גם קבוצות מורים מרחבי העולם. במהלך חודש אוקטובר 2022 ביקרו במוזיאון מורים מטעם משרד החינוך של ברלין ומורים מצ'כיה שפגשו במהלך ביקורם את רות מייסנר ז"ל שורדת הגטו. בחודש ינואר 2023 הגיעו למוזיאון מורים ומדריכי מורים ממדינות שונות בדרום אמריקה. שלושה שבועות לאחר מכן, נפטרה רות.

בחודש פברואר הגיעה למוזיאון קבוצת מבוגרים מיפן שהתרגשו מאוד מההדרכה ומסיפורו של הגטו. יוזמת הגעת הקבוצה היתה מיצ'יקו נומורה, כיום מורה בגמלאות, שהחלה בלימוד השואה ביפן בשנות ה-80 ויזמה הצגת תערוכות ופעילויות בנושא ילדי טרזיינשטאט.

שני ימי עיון מיוחדים התקיימו בחודשים האחרונים במסגרת הכנות למסע לפולין. הראשון של חניכי שנת שירות מתנועת "המכבי הצעיר", שפגשו במהלך יום ההכנה את רות מייסנר ז"ל שהייתה גם היא חניכה בתנועה בצעירותה. הכנה נוספת לפולין הייתה לצעירים מכפר תבור שלחלקם היו סיפורים משפחתיים השלובים בסיפורו של הגטו. ■

פעילות חינוכית "ימים מחוץ לזמן - אמן פוגש עדות" אולם קימרון עמק המעינות

משך כחודשיים (אוקטובר-דצמבר 2022) בהם הוצגה התערוכה "ימים מחוץ לזמן - אמן פוגש עדות" באולם קימרון בעמק המעינות ביקרו בתערוכה מאות בני נוער ממקומות שונים בארץ. תלמידים מעמק המעינות וסביבתו ותלמידים מבתי ספר שונים שביקרו בתערוכה כחלק מ"מסע אל רוח האדם". במהלך הביקור בתערוכה צפו התלמידים בעדויות המוצגות בה וקיימו שיח מעמיק ומרגש על זיכרון השואה והחברה הישראלית ועל תפקידם בהעברת הזיכרון לדורות הבאים. ■

תלמידי תיכון "הראל" ממבשרת ציון מבקרים בתערוכה

פעילות ייצור בגטו טרזיינשטאט / רודולף פרייברגר

מאמר זה הופיע בלקט Studien und Documente משנת 1998. כותב המאמר, המהנדס ד"ר פרייברגר (1906-1978), היה חבר ב"מטה ההקמה" של הגטו. הוא הגיע בטרנספורט של דצמבר 1941 ונשאר בגטו עד השחרור. בטרזיינשטאט הוא ניהל את מחלקת הייצור והיה חבר במועצת הזקנים בגטו. את מחקרו זה כתב בשנת 1973. (מאמר מקוצר ומעובד)

מאשר זה שסופק על ידי מאפיות פרטיות מחוץ לגטו. בעת תמחור עלויות, הייתה לסעיף העבודה חשיבות שאין לזלזל בה. השקעת העבודה הדרושה הייתה בסיס לחישוב מספר העובדים הנדרש (ובאופן עקיף גם אמצעי לשמור על מספר מסוים של עובדים מפני גירוש). במידה והיו ידועים נתונים דומים ממפעלים מחוץ לגטו, השתדלו לחשב את חלק העבודה בייצור בטרזיינשטאט גבוה ב-100% בערך, מתוך התייחסות למצב הטכני של הציוד, טיב החומרים וההשכלה המקצועית הנחותה של העובדים (לרוב כאלו שעברו הסבה מקצועית ומתלמדים) כמו כן היה משקל למצב הבריאות והתזונה של העובדים.

בעיה נוספת וקשה היה אורכו של יום עבודה. בתקופה מסוימת קבעה מיפקדת המחנה עשר שעות עבודה ליום. במקום עבודה בו עבדו בשתי משמרות אפשר היה להשיג אישור לשמונה שעות עבודה, אפילו בחיסום נציץ, שהועבר מפראג לטרזיינשטאט, למרות שבפראג עבדו עשר שעות ביום. כנימוק השתמשו בין השאר בשעת העוצר. הישג נוסף עבור מפעלים שעבדו במשמרות היה אספקת ארוחות צהריים וערב בכלי תרמוס, בנימוק שאי אפשר לארגן ניפוק אוכל לאחר שעות המשמרת. אספקת האוכל נעשתה על ידי מחלקת ההצטיידות. הפסקות האוכל חושבו בתוך שעות העבודה.

קשה עוד יותר הייתה בעיית היום החופשי מעבודה. מיפקדת המחנה הנהיגה שבוע עבודה של שבעה ימים. עוד לפני פקודה זו המליץ מנהל מחלקת הייצור למינהל היהודי לקבוע זמן עבודה גמיש (בכל מחלקה יום חופשי לשביעית מהעובדים בכל יום מימות השבוע), כי היה חשש, שבמוקדם או במאוחר יורו על שבעה ימי עבודה. צעד זה איפשר לתת לעובדים יום חופשי גם לאחר הנהגת שבוע עבודה של שבעה ימים.

מפעלים לשימוש עצמי של הגטו:

בתי מלאכה לעיבוד מתכת - נמצאו בחצר הבנייה של המבצר הגדול לשעבר. מדובר בעיקר במסגריית בנין ומכונות (תחזוקת מכונות, ייצור חלקי חילוף, כלי עבודה וכו'). כללו גם בית מלאכה לתיקון מכונות.

מפעלים לעיבוד עץ - לנגרי החדרים היה בית מלאכה קטן. בבית הספר לרכיבה לשעבר הייתה נגרייה גדולה יחסית, שם ייצרו עשרות אלפי מיטות קומה (של 2-3 קומות), שולחנות, כסאות, שרפרפים בשביל מעונות הנוער, בית החולים, מפעלים וכו'. מחסן העץ של הנגרייה היה קרוב לבית הספר לרכיבה. יום אחד מצא מנהל המחסן

מחלקת הייצור הייתה מורכבת משתי קבוצות, קבוצה אחת עסקה בייצור למען התצרוכת הפנימית של הגטו, קבוצה שניה בייצור לתצרוכת מחוץ לגטו (בחלקו בשביל יזמים פרטיים, בחלקו בשביל המכלול הצבאי-תעשייתי בגרמניה הנאצית). בין מקומות העבודה היו: מאפיה, מכבסה, סנדלריה ותיקון בגדים, ייבוש תפוא, ייצור תחליף סבון, ייצור עזרים אורתופדיים, אופטיקת עיניים, בית מלאכה לתיקון שעונים, תעשיית בגדים, ייצור מלאכת מחשבת, ייצור סידקית, ייצור קרטונים, ייצור סוליות עץ, ייצור תיבות אריזה, בית מלאכה לתיקון מדים, פיצול נציץ (מיקה) וחיסום נציץ.

המספר הגבוה ביותר של עובדים במחלקת הייצור היה כ-4,000 איש. בחיי הכלכלה של גטו טרזיינשטאט הייתה קיימת שיטת שכר, לכאורה בתמורה לעבודה, אך ללא משמעות מעשית. אפילו כאשר הונהג כסף גטו, אי אפשר היה לקנות תמורתו כמעט דבר. רוב ה"שכר" הועבר ל"חשבון חסכון" ובאופן רשמי נרשם השכר בהנהלת החשבונות בבנק המינהל היהודי העצמי בגטו. יש להניח, שלמיפקדת המחנה (הגרמנית) לא היה עניין רב בגובה השכר לצרכים הפנימיים של הגטו, ולעומת זאת, היה לה עניין רב בשכר שהיווה בסיס לחישוב העלויות והרווחיות של הייצור, שהיה מיועד לצרכים חיצוניים. אלה נקבעו ב"משרד השירות".

בעת קביעת השכר לעבודות שהיו מיועדות לתצרוכת הפנימית של הגטו, הייתה התלבטות בתוך המינהל היהודי העצמי בגטו: השקפה קיצונית אמרה, שאמנם רק רשמים את השכר, אך אחרי הניצחון על גרמניה הנאצית רישומים אלה יהוו בסיס לתביעות פיצויים, ולכן יש לקבוע שכר גבוה יחסית. מנגד טענו, כי יש לחשוש ש"משרד השירות" ידרוש תמורת שכר גבוה תפוקות עבודה גבוהות יותר, כך שיש לשמור על רמת שכר נמוכה ככל האפשר.

התוצאה הסופית הייתה פשרה: למאפיה ולמכבסה ונקודות המסירה של תוצרתן נקבע שכר שעה של 4.80 ו-4.40 קורונות גטו (קר"ג), לנגריה 4.75 קר"ג. שכר הרכבת מבני עץ נקבע ל-7.70 קר"ג. בניגוד לכך קבע "משרד השירות" שכר שעה של 2.90 קר"ג לבית המלאכה לפיצול נציץ.

עלות הייצור של ק"ג לחם הייתה 83 הלר (HELLER). לאופים מחוץ לגטו שולם על אותו בסיס (ללא חומרים) 80 הלר. עקב יכולת התחרות של מאפיית הגטו, היה למינהל היהודי טיעון לקיום מפעל זה, בין השאר במטרה לשמור על האנשים הרבים שהועסקו במאפיה, מפני טרנספורטים למזרח. הלחם שנאפה במאפיה זו היה איכותי יותר

מחומרים ישנים (ממוחזרים). באופן זמני ייצרו גם חומרי חבישה עבור בתי החולים בגטו.

נקודות המסירה - בנקודות המסירה קיבלו כביסה מלוכלכת, ביגוד ונעליים לתיקון, ומסרו חזרה את הכביסה הנקייה והחפצים המתוקנים. מחלקת הייצור הנפיקה תלושים עבור שירות זה על פי מיכסות שנקבעו בידי המינהל היהודי העצמי למחלקות השונות בגטו.

מייבשת תפוז - נוצרה בתחילת שנת 1945 בעקבות מחסור במקומות אחסון נאותים למלאי תפוחי האדמה. אמנם ננקטו אמצעים למנוע את ריקבון המלאי ונערכו בדיקות, אך אלו לא היו בהיקף הדרוש. באמצעות הקמת מתקן הייבוש נשמרו בהערכה גסה 20-30 טון תפוזי מפני רקבון. תפוחי האדמה המייבשים נועדו לשימוש בגטו מעבר לחלוקה הרגילה. נתקבל גם היתר להפיכתם לקמח לחם, כך שאפשר היה לקיים את ההקצבה המיוחדת של לחם לעובדים עבודה קשה אפילו בזמן שהיו קשיים גדולים באספקה.

ייצור תחליף סבון - ייצור זה היה בבית מלאכה קטן שנוהל על ידי כימאי בעל כישורים מיוחדים. בעת מחסור חמור בסבון היה זה מוצר רב ערך.

ייצור עזרים אופטיים ותחבושות, אופטיקת עיניים ובית מלאכה לתיקון שעונים - בתי מלאכה קטנים ששוכנו בחנויות לשעבר והביאו תועלת רבה לאסירי הגטו.

ייצור ללקוחות מחוץ לגטו:

בסוף שנת 1941 או בתחילת 1942, פקד מפקד המחנה הגרמני על הקמת מפעל גדול לייצור ביגוד מוכן. מספר גדול של מכונות תפירה הובאו לטרזיינשטאט. המפעל הוקם באחת הקומות בקסרקטין הסודטים ואדולף אייכמן השתתף בסיוור ביקורת חיצוני במפעל. אולם, זמן קצר לאחר מכן המפעל נזנח.

ייצור חפצי מלאכת מחשבת, סידקית וקרטונים - ייצור סחורות אלה התבסס על חומרי גלם ומכונות שהיה בבעלות חברות פרטיות. יש להניח שלאנשי המפקדה ולממונים עליהם במשרד להגירה יהודית בפראג היה בכך עניין כלכלי, משום שליזם הגרמני שעבורו עבד בית מלאכה זה, הייתה אישה ממוצא יהודי וקרוביה עבדו כאן. החומרים הובאו במשאיות ובהזדמנות זו השתמשו על מנת להבריח מכתבים, חבילות מזון וחומרי עישון. כפי הנראה פרצו מריבות בין אנשי האס. אס. על רקע שחיתות, ולאחר זמן ארוך למדי פורקו חלק מבתי המלאכה ובאחרים הוגבלה הפעילות.

ייצור הקרטונים - עבד גם למען התצרוכת הפנימית של הגטו, וייצר קופסאות קרטון ששימשו לאחסון אפר הנפטרים.

ייצור סוליות עץ - ייצור סוליות העץ היה בפינה של בית הספר לרכיבה שרוב שיטחה היה תפוס על ידי הנגריה. סוליות העץ יוצרו בצורה אוטומטית ויתכן שהיו מיועדות למחנות שבויים. היקף

(כנראה בעת ספירת מלאי) שחסרים כ-60 מ"ק עץ. הוא הודיע על כך למנהל מחלקת הייצור, שהתייעץ עם הממונה עליו, מנהל מחלקת הכלכלה. היקף הנזק היה כה גדול, שאי אפשר היה לרשום זאת כ"אבדן" ללא ידיעת משרד השירות. באותה מידה אי אפשר היה שמנהל מחלקת הכלכלה יבקש ממשרד השירות למחוק כמות כזאת. לא נשאר אלא לשמור את הדבר בסוד ובמשך הזמן למחוק כמויות קטנות לחובת הנגרייה. כך זה נמשך זמן מה ובמשך כל אותו זמן הייתה סכנה שהמפקדה תגלה את החסר ואי הדיווח עליו.

בזמן זה היה רוברט מנדלר (Robert Mandler), הידוע לשימצה, מנהל בקרת הכלכלה. הוא גילה את החוסר ודיווח על כך בכתב למנהל הייצור. היה חשש, שמנדלר ידווח למפקדת המחנה. מנהל הייצור החליט על הצעד הנכון היחיד במקרה זה - הוא הכחיש את טענתו של מנדלר בנימוק שחבריו לעבודה של מנדלר לא העריכו נכון את כמות העץ במוצרים המצויים בתהליך עיבוד ומוצרים המוכנים שנמצאים באחסון וטרם נמסרו. בנוכחות ראש המינהל היהודי העצמי של הגטו דאז, ד"ר אפשטיין, היה ויכוח נרגש עם מנדלר. מנהל הייצור האשים אותו בעבודה חובבנית של בקרת הכלכלה. מנדלר, שכנראה איבד מביטחונו, פחד מפני בוששה וויתר על חקירות נוספות.

הרכבת מבני עץ - חלקי בנייה שיוצרו על ידי הנגרייה או שהובאו מבחוץ הורכבו בבית מלאכה זה, וכן ייצרו בו מדפים עבור מקומות הייצור השונים.

המאפיה - נבנתה במקור עבור חיל מצב. עד מהרה לא הספיקה עוד הקיבולת שלה והיה צורך להשיג מכונות נוספות ותנור אפיה. היו בעלי מקצוע מעטים שהדריכו ולימדו את העובדים, אך בכל זאת הצליחו להגיע לייצור של 16,000 ק"ג לחם ליום. בתקופה בה מספר אסירי הגטו היה בשיאו, נאפו 276 ג' לאדם ליום. אחת הבעיות החמורות ביותר של המאפיה הייתה לשמור על אובדן חומר נמוך ככל האפשר. על מעבדה כימית הוטל לבדוק באופן שיטתי את הייצור ולהשוות את כמות הקמח שהגיעה למאפיה עם תצרוכת הקמח.

המכבסה - שימשה בעבר את חיל המצב שישב בעיר והייתה חיונית למצב התברואתי בגטו. הציווד הטכני של המכבסה היה טוב, אך הקיבולת נמוכה מדי בשביל הגטו (כ-23,000 ק"ג כביסה בחודש). ציוד נוסף תוכנן באופן עצמי בגטו, וחלקו אף יוצר (שני חדרי ייבוש, מגהציה), ועל ידי כך הצליחו להגדיל את הקיבולת ל-90,000 ק"ג כביסה לחודש. פירוש הדבר היה, שכאשר אוכלוסיית הגטו הגיעה לשיאה, הייתה המכבסה מסוגלת להתגבר על 1.92 ק"ג כביסה בחודש לאדם. המקום בו שכנה המכבסה היה מחוץ לגבולות הגטו ועובדי המשמרת שעבדו שם היו צריכים לעשות את דרכם לעבודה וממנה בליווי זנדרמים.

בית המלאכה לתיקון נעליים וביגוד - בבתי מלאכה אלה הועסקו 800 עובדים. מלבד תיקונים נוסף בשלב מאוחר יותר ייצרו בגדים ונעליים

הייצור היה מצומצם.

ייצור הארגזים - ייצור הארגזים, היה ידוע בשם ייצור K. הארגזים נועדו לאריזת כלי עבודה לתיקון משאיות עבור מינהלת הצבא הגרמני. היקף ההזמנה היה 120,000 ארגזים. על הקמת המפעל ותהליך העבודה פיקח נציג מינהלת הצבא בשם נוימן בדרגת סגן או סרן. בנוכחותו נתן סרן האס. אס. זיידל, מפקד המחנה דאז, בסוף אפריל 1943 את הפקודה להקמת ייצור K. המועד שקבע זיידל לתכנון הפרויקט להקמת אוהלי קרקס בכיכר העיר של טרזיינשטאט למען הייצור והכנת הציוד היה ה-1 במאי 1943. הפרויקט כלל מחסן ארגזים, מחסן חומרים, מחסן משלוחים ומסוע על גלגלים. ההקמה הייתה צריכה להסתיים עד ה-18 במאי 1943. נוימן קבע מכסה של 2,000 ארגזים ליום, כך שההזמנה תתבצע עד ה-29 ביולי 1943. זיידל השלים את הפקודה באיום על מנהל מחלקת הכלכלה, קרל שליסר (Karl Schliesser), שיצית את הגטו ויתלה אותו אם יהיה חשד קל שבקלים לחבלה. נוימן זימן מהנדסים, מנהלי עבודה ועובדי משרד ודרש למסור כל יום דו"ח על מלאי החומרים והתפוקה.

ייצור K עורר עניין רב במוסדות הגבוהים של הצבא הגרמני, מה שבא לידי ביטוי במבקרים רבים מחוגי קצונה גבוהים ובהם גם גנרל אחד. עם זאת, התברר שמינהלת הצבא אינה מסוגלת להבטיח אספקה סדירה של החומר המיועד לאריזה ולעיתים קרובות היו הפסקות בייצור במחלקת האריזה וההזמנה נדחתה עד ל-20 ביולי 1943. העבודה נמשכה עד חודש ספטמבר באותה השנה. בגלל המחסור בחומרים הואט קצב עבודות האריזה כך שמשך העבודה עליו הורו במקור - עשר שעות ביום, צומצם לשמונה שעות ואף פחות מכך. מצב זה היה ידוע הן לזיידל והן לנוימן. היה להם אינטרס לשמור זאת בסוד בפני המוסדות הממונים עליהם, לכן הם ניאותו לשורת צעדים שהיו בחלקם גרוטסקיים: האטת פס הייצור, קיצור שעות העבודה, שמירת "מלאי קבוע" של חומרים שאיפשר בעת ביקורת להעמיד פנים של ייצור שוטף (לשעה אחת עד שעתיים). כאשר צעדים אלו הוכחו כבלתי מספיקים, רוקנו ארגזים שכבר נארזו על מנת שאפשר יהיה לעת ביקורת להראות קו אריזה פועל במלוא הקצב.

נוימן השתדל להודיע מתי צפויה ביקורת. על גג האוהל הועמד שומר אשר התריע על הגעת מבקר, ואז הופעל קו הייצור כביכול כשורה. הביקורת הייתה מאד שטחית. עצירת הטרנספורטים מטרזיינשטאט למספר חודשים הייתה בהתאם למשך ייצור K, אם כי לא היה תיאום זמנים מדוייק. ייתכן כי הסיבה לכך היא אי הסכמות בתוך ההנהגה הנאצית. ייתכן גם כי תרמו לכך מריבות בין האס.אס. לבין הצבא בקשר לעיכובים באספקת החומרים למחלקת האריזה. האריזה החלה במאי ונפסקה בנובמבר. באותה שנה מאפריל עד אוגוסט התרחש מרד גטו ורשה. ייתכן וחילוקי הדעות בין הצבא והעניין שלו בייצור K לבין האס.אס. שחשש להתנגדות בטרזיינשטאט הם הרקע להפסקת הגירושים

יו ספיר - מחלקת הייצור בטרזיינשטאט

עד ספטמבר 1943.¹

בית מלאכה לתיקון מדים - הלקוח היה משרד הלבשת הצבא במינכן והמדים המתוקנים נשלחו בקרונות רכבת למינכן, אך המשלוחים

1. הערת המערכת: סיבת ההפסקה בטרנספורטים היוצאים הייתה שונה לחלוטין. ב-16 בפברואר 1943 שלח נציגו האישי של היינריך מילר מברק למנהל משרד הבטחון הראשי של הרייך, ארנסט קלטנברונר: "מפקד האס.אס. אינו רוצה במשלוחי יהודים מטרזיינשטאט, כי בכך תופרך הטענה שבגטו יכולים יהודים זקנים לחיות ולמות.

המוכנה. על פי הוראת רב סרן א.ס. הנס גינתר (Hans Guenther), מנהל המשרד להסדר שאלת היהודים בפרוטקטורט, שיש לכסות את הוצאות הייצור על ידי ההכנסות, נקבע שכר העובדים. המינהל היהודי העצמי תיאר לעצמו שטיב חומרי הגלם לא יבטיח את התפוקה הנדרשת והיה חשש מצעדי עונשין. לכן נשמרו נתוני בדיקות מעבדה ונרשם טיב חומר הגלם המגיע. כבר ב-14 בספטמבר הוגשה תלונה על טיב המשלוח תוך הצעה ש-RETE ישנה את המחיר. תלונות דומות הוגשו שבע פעמים נוספות. בעקבות התלונות ערכה RETE ביקורת במקום, וממצאיה הכירו בממצאים של משרד הביקורת לחומרי גלם. זמני העבודה בפיצול הנציץ היוו בעיה רצינית. מחלקת הייצור הציעה לשנות את מספר משמרות העבודה לשתיים בנימוק שבעבודת הפיצול יש צורך באור יום. אור מלאכותי מאמץ את העינים, דבר שיביא להפחתה בתפוקה. כאשר החל המפעל לפעול הוגשה ב-19 בספטמבר בקשה להסדר זמן עבודה של משמרת אחת של שמונה שעות כולל הפסקה של עשרים דקות. הבקשה התקבלה, אולי משום שגם למשרד השירות היו ספקות אם קבלת חומרי הגלם תהיה סדירה. ב-23 בספטמבר נערכה ביקורת בה השתתפו הנס גינתר, פייפר וריטרסהאוזן. גינתר דרש להשיג בתוך חודש את תפוקת העבודה המבוקשת. ב-23 באוקטובר 1944 התפוקה הממוצעת הייתה אמורה להיות 20.6 ג' לשעה, אך בפועל הגיעה ל-5 ג'. למעשה היעד הזה מעולם לא הושג. התפוקה הגבוהה ביותר הגיעה ל-16.1 ג' לשעה בחודש מרץ 1945. התפוקה עלתה באופן איטי, המנהלים בגטו הסתירו את התפוקות הנמוכות ודחו ככל האפשר את מסירת התוצרת הגמורה. למרות זאת, לא הוטלו סנקציות על ידי משרד השירות. ■

לא היו סדירים. לתקופה מסוימת צבעו בבית המלאכה את המדים בלבן בהתזת צבע. בשנת 1944 שלח הלקוח תלונה בכתב אל משרד השירות, שהמשלוח הגיע במצב מאוד גרוע, בין המדים היו סכיני גילוח ושברי בקבוקים, כך שחיילים אחדים נפצעו בעת הפריקה. בתלונה דובר על מעשה חבלה. מנהל מחלקת הכלכלה קיבל מיד פקודה לברר את הדבר ולהגיש דו"ח עד למחרת בבוקר. הוא הטיל את החקירה על מנהל הייצור ועוד באותו לילה הוכן יחד עם מספר עובדים של בית המלאכה דו"ח. נאמר בו שבבית המלאכה אין סכיני גילוח ולא בקבוקים. איש מהנוכחים לא הרגיש בדבר חשוד. יוצא מן הכלל היה עובד אחד שהעיד שהשתמשו באופן סדיר בסכיני גילוח לפתיחת תפירים. מנהל הייצור השמיט עדות זו ולא רשם אותה.

ייצור נציץ (מיקה) - משרד השירות קיבל את ההזמנה לפיצול נציץ עבור משרד הרייך למוצרים אלקטרו-טכניים (RETE) כפי הנראה באביב 1944. חומר הגלם הובא מברלין ולאחר מכן מהמבורג כאשר החומר שהגיע לגטו חוסם, נשלח חזרה וחזר כחומר גלם לפיצול. כך הרוויחה החברה פעמיים ויש להניח שבניהול עסק זה היה עניין לאנשים בעלי השפעה במנגנון הנאצי. קרל רהם (Karl Rahm) נתן בתחילת יולי 1944 פקודה להתחיל בפיצול הנציץ ב-1 לחודש בצריפי הדרום 1 ו-3 עם צוות של 800 נשים. העבודה הייתה צריכה להתנהל בשלוש משמרות. הוא הורה להגיש לו רשימה של הציוד והחומרים הנדרשים. הרשימה כללה ציוד שהיה צריך להזמין מבחוץ כמו סכינים ומצע לפיצול הנציץ, מסננות, מאזניים וכו'. הקרון הראשון עם חומרי הגלם לעיבוד הגיע רק ב-5 בספטמבר 1944, כלומר באיחור של יותר מחודשיים. חברת RETE פרסמה את מחיר חומר הגלם, את צפי ההכנסה ומחירי התוצרת

סיפורו של דובי / ד"ר תרזה מייזלס

בחודש אוקטובר 2022 העבירה רוטי בובק, שורדת גטו טרזיינשטאט שהתנדבה בבית טרזין שנים רבות, את חברה הטוב, בובת דובי לבוש בחולצת כפתורים לארכיון בית טרזין. הדובי, שרותי קראה לו פטיה, הגיע אליה כמתנה מדודתה אמילקה (Emilia Koerner, nee Margolius), אשר עבדה בתפקיד אדמיניסטרטיבי תחת ניהולו של עמנואל שפיץ במפעל לטקסטיל ותחרה, בבעלות ארושט מאוטנר בפראג. למשפחת שפיץ היו שני בנים (וולטר ואגון, שניהם שרדו את המלחמה) שנהנו מכל טוב כולל בובות ומשחקים. גרלו של הדובי היה להיזרק לפח אחרי שסר חינו בעיני הילדים ואז התערבה אמילקה וביקשה לקחת אותו הביתה לאחייניתה הקטנה. הדובי, שהיה כמעט חדש, הפך לחברה הטוב של רוטי וליווה אותה מאותה נקודת זמן (שנת 1937 לערך) ועד למסירתו לאוסף בית טרזין. אחת החוויות הראשונות שרותי זוכרת היא שגילחה את השפם סביב אפו של הדובי, באמונה שלמה שהשערות יצמחו שוב, "שטויות שילדים קטנים עושים" אומרת רוטי. כשמשפחת בובק נקראה לטרנספורט לטרזין (טרנספורט AAV, 30.7.1942) רוטי לא

שכחה לקחת איתה את הדובי. עם הגעתה לגטו הצליחה לעבור את הקליטה בלי לאבד אותו ומאז שמרה אותו בחדרה, גם כשהייתה יוצאת לגן הילדים. אחרי השיחרור, חזרה איתו לבית סבתה בכפר ומאוחר יותר לבית דודה מצד אמא בלייטמריץ. באפריל 1949 המשפחה עלתה לארץ ישראל, רוטי הובישה את הדובי בחולצה מכופתרת כדי שלא יהיה לו קר בנסיעה וגם לשמור עליו בפני השמש החזקה של הארץ. ■

"גטו טרזיינשטאט על ציר הזמן"

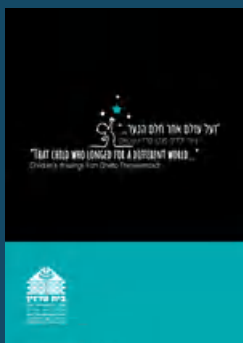
הרעיון ליצור קשר עם אמנים צעירים שיוכלו לתרום זווית ראייה עדכנית מלווה אותנו כבר זמן רב. בתערוכה "לרקוד על לוע הר געש" שילבנו סרט אנימציה קצר על פרשת הציירים שיצר האמן הצעיר ניצן ויינר. הפעם פנינו לאנימטור רז זוננפלד, בוגר בצלאל, במטרה ליצור מעין ציר זמן מאויר של אירועים מרכזיים בגטו טרזיינשטאט. התוצאה היא עשרה איורים שמתארים כרונולוגית סצנות היסטוריות, החל מפלישת הגרמנים לפראג במרץ 1939 ועד לשחרור הגטו במאי 1945. האיורים נתלו על קיר חיצוני בבית טרזין והם מלווים בהסברים. קוד QR מאפשר למבקר לקבל מידע נוסף על כל אירוע. הקיר נחנך בכנס דורות ממשיכים שהתקיים בבית טרזין בחודש דצמבר האחרון. ■

בית טרזין הפיק שתי ערכות חינוכיות חדשות (בעברית ואנגלית) המיועדות למדריכים ולמורים:

"ועל עולם אחר חלם הנער"

ערכה המיועדת לתלמידי בתי ספר יסודיים וחטיבות ביניים. הערכה עוסקת בעולמם של הילדים בגטו טרזינשטאט ומבוססת על יצירות של ילדי הגטו. (160 עמ')

"שברים שלמים"

ערכה המיועדת לתלמידי בתי ספר תיכוניים ועוסקת בזיכרון השואה והחברה הישראלית. הערכה מבוססת על כתביה של שורדת השואה, העיתונאית, הסופרת והמתרגמת רות בונדי, וכוללת יצירות אמנות ישראלית עכשווית וכן אמנות הגטו מארכיון בית טרזין. (160 עמ')

במהלך חודש אפריל ניתן לרכוש את הערכות במחיר מוזל של 140 ₪ לערכה או 260 ₪ בקנייה של שתי הערכות. פרטים נוספים בטלפון: 04-6369515

דפי הקשר יוצאים בסיוע:

בית טרזין, קרן להנצחת זכר חללי גטו טרזינשטאט [ע.ר.]
 גבעת חיים איחוד, ד.ב. עמק חפר, 3893500
 טל: 04-6369515 פקס: 04-6369793
info@bterezin.org.il www.bterezin.org.il